

DOSYA/DERLEME**ÇİN'İN UZUN YOLCULUĞU**

Yavuz ALOGAN*

Çin'in bütün tarihsel özelliklerini tek bir simgede toplamak gerekirse, Pekin Adamı'ndan daha iyisi bulunamaz. On bin yıl önce yaşadığı saptanan Pekin Adamı'na ait iskelet 1927 yılında Pekin yakınlarındaki Zhoukoudian Mağarası'nda bulundu. Mezaradaki kalıntılar Pekin Adamı'nın içinde yaşadığı kültürün hiçbir dışsal ögenin etkisini taşımayan tamamen kendine özgü ve kapalı bir yapıda olduğunu gösteriyordu.

Hanlar Çini ve modern Çin de Pekin Adamı gibi kendi kültürel ortamında yaşadı ve karşı duramayacağı kadar güçlü dışsal etkileri bu kültürel ortamda dönüştürerek özgün bileşimler oluşturdu.

Günümüzde dünya karalarının 14'te birini kaplayan ve dünya nüfusunun beşte birini barındıran Çin, tarihsel, toplumsal ve iktisadi bakımlardan görülmemiş özellikler sergilemekle kalmadı, dünya siyaseti düzleminde de hemen her çağda önemli bir rol oynadı. Çin halkı klasik marksizmin, hatta o dönemde bütün komünist partilerin stratejilerini tayin eden Komintern'in kendisi için belirlediği çizginin oldukça uzağına düşen bir devrim gerçekleştirdi; Sovyetler Birliği'nin tarihinden esinlenen "sosyalist birikim" teorilerinden ve planlama anlayışından uzaklaşan iktisadi siyasetler izledi ve hem batılı emperyalist ülkelere hem de Sovyetler Birliği'ne karşı çıkarak yeni bir "Üçüncü Dünya" anlayışı geliştirdi. Küreselleşmenin bütün dünyayı istila ettiği, özellikle Asya kıtasını kasıp kavurduğu bugünün dünyasında da Çin Halk Cumhuriyeti, küreselleşmeyi kendi iktisadi ve teknolojik altyapısını geliştirecek, halkın tüketim kapasitesini arttıracak şekilde kullanırken, dizginsiz kapitalizme ve denetimsiz yabancı sermaye akınlara izin vermemesiyle ve her şart altında siyasal egemenliğini korumasıyla, diğer "üçüncü dünya" ülkelerinden ayrılmaktadır.

Çin Komünist Partisi

Çin'in modernleşme süreci, Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) uzun bir halk savaşına önderlik ederek sonunda ÇHC'ni kurmasıyla (1949) başladı. Bunu, genel hatlarıyla Sovyetler Birliği'nin uyguladığı sosyalist birikim

modelinden esinlenen bir planlı ekonomi dönemi izledi; ardından "büyük ileri atılım" dönemi (1958-59) ve Büyük Proleter Kültür Devrimi (1966-76) geldi ve bu arayış süreci Mao Zedung'un ölümüyle sona erdi.

ÇKP, Ekim 1984'te toplanan XII. Kongre'den sonra adım adım yeni bir iktisat siyaseti uygulamaya başladı ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü sırasında (1989-1992) yaşadığı kararsızlıklara ve karışıklıklara rağmen Glastnost'suz bir Perestroyka çizgisini benimseyerek piyasa ilişkilerini denetleyen bir tür devlet kapitalizmine evreler halinde geçti. Geçenlerde yapılan XVI. Parti Kongresi Çinlilerin hala "sosyalist piyasa ekonomisi" dedikleri bu çizgiyi güçlendirdi.

Elli yılı aşan bu uzun süreç içinde ÇKP klasik marksizmin çeşitli ekollerine ters düşen ve özellikle 1956'dan sonra Sovyet marksizmine alternatif oluşturmayı amaçlayan bir sosyalist kalkınma modeli oluşturmaya çalıştı. Bu modelin dış siyaset alanındaki karşılığı "Üç Dünya Teorisi" idi. Bu teoriye göre, ABD ve Sovyetler Birliği birinci dünyayı; Japonya, Avrupa ve Kanada ikinci dünyayı; Japonya dışında Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri ise üçüncü dünyayı oluşturuyordu. Aslında bu kendine özgü bir dünya devrimi stratejisiydi. Burada üçüncü dünya birinci dünyanın cephesine yerleştiriliyor, ikinci dünya ise üçüncü dünya tarafından kazanılabilecek ya da tarafsızlaştırılabilir bir güç olarak görülüyordu.

Altmışlı ve yetmişli yılların Maocu devrimcileri, ÇHC'nin iktisat siyasetlerini alternatif bir sosyalist inşa teorisi, "Üç Dünya Teorisi"ni ise yeni bir enternasyonalizm ya da dünya devrimi stratejisi olarak gördüler. Çeşitli batılı düşünürler de, bir bütün olarak bu çizgiyi, az gelişmiş ya da "yarı-sömürge" ülkeler için bir kalkınma stratejisi olarak değerlendirdiler.

Çinli Komünistlerin bu büyük ülkeyi dünyanın bütün emperyalist güçlerinin paylaşımından, tasallut, yağma ve sömürsünden kurtardıkları inkar edilemez. ÇKP, 1911-1912'de imparatorluklar dönemine son veren Cumhuriyetçilerin (Guomintang-Ulusal Halk Partisi) hedeflerini de kapsayacak şekilde Çin modernleşmesinin temellerini atarak bağımsız bir ulus-devlet kurmayı

* Yazar

başardı. Ancak bugünden geriye doğru bakıldığında, ÇKP'nin özgün bir "sosyalist birikim" modeli oluşturabildiğini ya da kendi ulusal konumunu tahkim etmenin ötesinde bir "proleter enternasyonalizm"i ya da bir "uluslararası devrim stratejisi" geliştirebildiğini söylemek zordur.

ÇKP'nin yönetici kadroları, ülke yönetimini ve bütün kurumları elinde tutan, dış etkilere kapalı bürokratik bir kast oluşturdu. Kendi iç çelişkilerini bazen saray darbeleriyle, bazen de kitleleri ayaklandırarak çözdü. ÇKP'nin örgütlenme ve yönetme tarzında Çin'in kadim imparatorluk bürokrasisinin ve mandarin geleneğinin izlerini bulmak mümkündür. Ancak ÇKP bürokrasisi, diğerlerinden farklı olarak ülkeyi yukarıdan gelen talimatlarla değil, "kitleleri seferber eden kampanyalar"la yönetti. Bu kampanyalar, yeni bir siyaset izleneceği zaman "kendiliğinden" hareketler görünümünde başlatılıyor, müthiş bir ajitasyon faaliyetiyle ülkenin bütün bölgelerine, devlet kurumlarına ve kitle örgütlerine yayılıyor ve yeni çizgi benimsetilince ya da önceden belirlenmiş bir siyaset hedefe ulaşıncaya kadar zaman zaman şiddete başvurulur kesiliyordu. Bu özellik ÇKP bürokrasisini bütün diğer sosyalist ve kapitalist devlet bürokrasilerinden ayırır.

"Büyük İleri Atılım"dan "Büyük Proleter Kültür Devrimi"ne

1953-1957 planlı ekonomi uygulamasının merkezi yapısının ve dış (Sovyet sistemine) bağımlılığının yarattığı ağır sorunları aşmak için başlatılan "Büyük İleri Atılım" (1958-1959) programıyla birlikte ÇHC, Sovyet tipi sanayileşme çizgisinden ayrılarak, Bukharin-Preobrajenskiy'in "savaş komünizmi" döneminde Sovyetler Birliği'nde uyguladıkları "ilkel sosyalist birikim" çizgisini andıran yeni bir siyasasete yöneldi. Amaç, halk kitlelerini, özellikle köylü yığınlarını harekete geçirerek birikim sorununu çözmektir. Bunun için tarıma (komünlerin yaratacağı fazla ürün) ve küçük ölçekli endüstriye ve genelde emek-yoğun üretim biçimlerine ağırlık verildi. Ancak teknolojik gerilikten kaynaklanan verimlilik sorunları, 1959'da yaşanan büyük kuraklığın tarımsal üretimi olumsuz biçimde etkilemesi ve nihayet 1960'da Sovyet yardımının aniden kesilmesi "Büyük İleri Atılım"ı durdurdu ve halkın en temel ihtiyaçlarının karşılanması için sadece tarıma, komünlerde oluşan üretim birimlerine ağırlık verilmesine yol açtı.

Çarlık Rusya'sının mirası olan iktisadi altyapı ile Hanlar Çini'nin feodal ve geri üretim biçimi arasındaki fark, Sovyetler Birliği'nin piyasa ilişkilerine göre belirlenen fiyat ve kar gibi kapitalist kategorileri nasıl denetim altına alabildiğini, Çin'in ise bütün çabalarına rağmen bu engeli neden aşamadığını açıklar.

Kapitalist üretim ilişkilerinin denetim altına alınamaması, bölgesel eşitsizliklerin artması, işletme yöneticilerinin, teknokratların güçlenmesi ve nihayet Sovyetler Birliği'nin uyguladığı ambargo, ÇKP'yi Kültür Devrimi'ne yöneltti. Mao Zedung'un "Proletarya diktatörlüğü altında devrimin sürdürülmesi" biçiminde formüllendirdiği bu hareket, ÇKP'nin içindeki bir

fraksiyonun, "Huruşov revizyonizmi"ne ve ülke içindeki "kapitalist yolcular"a karşı en yoksul ve çaresiz halk kesimlerini seferber etmesi, daha doğrusu onları önce ayaklandırıp sonra yönlendirmesiyle uygulanan kitlesel bir şiddet hareketiydi. Bu hareketin Çin'in bütün geleneksel değerlerini altüst ettiğini, kültürel değerlerini ve aydın birikimini, hatta sanat eserlerini bile geri dönüşü mümkün olmayan biçimde tahrip ettiğini, dünyanın çeşitli yerlerindeki Maoçu partilere kitlelerle birleşmelerini engelleyen bir fanatizm ve sekterlik, çeşitli yönlerde savrulan kaba bir pragmatizm ve ilkesiz bir iradecilik bulaştırdığını söylemek yanlış olmaz. 1930'ların Moskova duruşmaları tamamen düzmece olsa da mevcut kanunlara uydurulmuştu; oysa Çin'de yaşanan kitlesel tasfiyeler, ÇKP'nin içindeki bir fraksiyonun siyasal çıkarları dışında hiçbir kural tanımaksızın ülkenin bütün insani birikimini tahrip etti ve yaşanan şiddetin yarattığı enerji olumlu bir hedefe yönelmeden birkaç yıl içinde tükenip gitti.

Kültür Devrimi süreci Mao Zedung'un 1976'da ölümünden bir ay sonra ÇKP Merkez Komitesi'nin kararıyla sona erdi. Bu sırada ÇKP içinde Hua Guofeng'in önderliğindeki "Yeni Maocular"; Deng Siaoping'i izleyen "Pragmatist reformistler" ve "Eski Muhafızlar" diye anılan "Dörtlü Çete taraftarları"ndan oluşan dört ayrı grup vardı. İlk iki grup arasında iktisadi kalkınmanın önceliği, bilim, eğitim ve kültür alanlarında bir modernleşme hareketinin başlatılması noktasında uzlaşmaya varılması, Kültür Devrimi döneminin "Eski Muhafızlar"ının ("Dörtlü Çete") tasfiyesiyle sonuçlandı.

Bundan sonra parti içinde "doğrunun tek ölçütü pratiktir" başlıklı bir tartışma açıldı ve 1978'de "Düşüncenin Özgürleştirilmesi" hareketi başlatıldı. Parti'nin "Pragmatist Reformist" kanadının başlattığı bu hareket bu kez doğrudan "Yeni Maocular"ı hedef alıyordu.

Dönüm Noktası: ÇKP'nin XI. ve XII. Kongreleri

Kültür Devrimi'nden sonra yaşanan ilk kırılma noktası ÇKP'nin XI. Kongresi'dir. Bu Kongre'yle birlikte "Pragmatist Reformistler" önce partiye daha sonra da ifadesini parti bürokrasisinde bulan ülke yönetimine hakim oldular. Kongre, doğmatizmin ve kişi kültürünün ağır zincirlerinden kurtulduğunu ilan ederek Mao Zedung düşüncesini "gerçeği olgularda aramak" biçiminde tanımladı.

ÇKP'nin Aralık 1978'de toplanan XI. Kongresi bir "düzeltme" hareketi başlattı ve "Dört Modernleşme" adı altında yeni bir iktisadi inşaa programını onayladı. "Düzeltme Hareketi", geçmişin bütün uygulamalarından kopmayı, "Eski Muhafızlar"ın ("dörtlü çete") bütün kalıntılarını partiden temizlemeyi, olası parti içi hizipleri, hukuk ve disiplin ihlallerini önlemeyi amaçlıyordu. "Dört Modernleşme" hareketi ise, adı üstünde, dört ayrı maddeden oluşuyordu: 1. Sosyalizmi inşa etmek için üretici güçleri geliştirmek gerekir; 2. Sosyalizm halkın hayatını iyileştirmek anlamına gelir; 3. Partinin ve sosyalist yönetimin meşruluğu bu iki koşulun yerine getirilmesine bağlıdır; 4. Üretici güçleri geliştiren ve üretimi arttıran her yol sosyalizme hizmet ettiği için doğru ve uygundur.

Bu kararlarla ÇKP devrimden hemen sonra izlediği iktisadi programların temelini oluşturan sosyalist ilkelerden ayrılmış oluyordu. Kongre'nin aldığı ilkesel kararlar, tarımsal kesimde üretim, pazarlama ve satışı serbest bırakan bir sistemin ("Tarımda Sorumluluk Sistemi") kabulüyle desteklendi. Bu, komünlerin fiilen ortadan kaldırılması anlamına geliyordu. İkinci bir uygulama ("Kentlerde Sorumluluk Sistemi") işletmelerin elde ettikleri karın bir bölümünü kendilerine ayırmalarını amaçlıyor, böylece işletmelerin tüm karlarını devlete aktardıkları "ortak tencere" ilkesinden vazgeçilmiş oluyordu. Bu uygulama serbest piyasa ilişkilerinin gelişmesi yönünde atılmış önemli bir adımdı. Nitekim 1983 yılında vergi sistemine geçilecek ve 1984 yılının sonunda işletme karlarının devlete transferi uygulamasına son verilecekti.

Aslında XI. Kongre'nin getirdiği uygulamalar XVI. Kongre'de (2002) zirveye ulaşan bir sürecin başlangıcını oluşturuyordu. Den Siaoping'in ünlü sözü sonraki dönemlere damgasını vuracaktı: "Kedinin rengi değil, fareyi yakalaması önemlidir." Böylece Mao'nun, ideolojinin her konuda ve her koşulda belirleyiciliği ilkesi terk edilmiş oluyordu. Kültür devrimi'nin ünlü Demokrasi Duvarı'nda, üzerinde "Mao da hatalar yaptı" yazılı afişlerin yanında, Deng'in bir diğer ünlü sözü görülüyordu: "Facai zhifu shi guangrong de" -"Zenginleşmek çok şerefli bir şeydir."

ÇKP'nin Ekim 1984'te toplanan XII. Kongre'si, bir önceki kongrenin temkinli adımlarını hızlandırdı. Bu sırada ÇKP'nin gizemli bürokrasisi, piyasa ilişkilerinin yaygınlaştırılmasını, her üretim biriminde karlılığın gözetilmesini ve bireylerin özel mülkiyet edinmesini açıktan teşvik ediyordu. Kongre, planlamaya bağlı iktisadi sektör sayısını önemli ölçüde azalttı; "demir pirinç kasesi" olarak adlandırılan iş güvencesi, asgari geçim garantisi ve katı istihdam sistemini piyasa koşullarına uygun biçimde gevşetti; uzmanlara ve teknisyenlere işletme yönetiminde daha geniş inisiyatif verdi; verimlilik karşılığında sağlanan teşvikleri ("maddi müşevvikler") arttırdı; tarım ve sanayide uygulanan "sorumluluk sistemi"ni genişletti; dış ticaretteki sınırlamaları azalttı; ve 14 kıyı kentinde dışa açık "özel ekonomi bölgeleri"nin (yabancı sermaye ve üretime açık pazarlar) kurulmasını kararlaştırdı.

"Sosyalist Piyasa Sistemi"

Uyguladığı iktisadi sistemi "kendi ulusal özelliklerini yansıtan piyasa sosyalizmi" olarak tanımlayan Çin dört temel endüstriyi -oto, telekomünikasyon, petrokimya ve bilgisayar- geliştirmeye karar verdi. Bunlarla bağlantılı olarak uçak ve çelik endüstrisinin de geliştirilmesi hedefleniyordu. Devlet sektörü içindeki "100 model girişim" ekonominin lokomotifleri olarak belirlendi. Yabancı sermaye ve çokuluslu şirketler bu girişimlere ortak olmak için kendi aralarında rekabete başladılar.

1990'lı yıllarla birlikte uluslararası kapitalizm Çin'i küresel kapitalist sistemin fazla kapasite sorununu çözecek, endüstriyel mal fazlalarını temizleyecek devasa bir pazar olarak gördü. Çin iç pazarlarını Coca-Cola'dan başlayarak dünyanın en önemli markalarına açtı. Bunun yanı sıra,

Volvo, Mercedes-Benz, Boeing gibi şirketler bazı üretim birimlerini Çin'e aktardılar. Motorola, Intel, IBM, Wolkswagen, AT&T, General Electric gibi devasa şirketler Çin'e sermaye ve teknoloji, yüksek sistemleri yönetme sanatı, kalite kontrolü ve pazarlama tekniklerini getirdiler. Çinliler de düzeni ve disiplini, geniş bir tüketici talebini, öğrenmeye istekli ucuz ve itaatkar iş gücünü sağlıyor ve modern mallara yönelik büyük bir piyasa açlığını temsil ediyorlardı.

Dünya kapitalizmi Çinlilerin yüksek kaliteli malları üretmeyi öğrenmeleri halinde çokuluslu şirketleri dünya çapında ücret ve fiyat indirimine zorlayabileceklerini gördü. Zira Çin'in "Piyasa sosyalizmi" onu diğer az gelişmiş ülkelerden ayırıyordu. Söz gelimi hükümet üretilen herhangi bir malı halkın satın almasına karar verebiliyor ve insanları bu yönde sevk edebiliyordu. Üstelik yabancı sermaye ve teknolojinin en fazla kullanıldığı 20-30 000 kadar girişim Halk Ordusu tarafından askeri yöntemlerle işletiliyordu. Yabancı sermaye açısından şimdilik büyük bir imkan oluşturan düşük ücretler, Çin'in elinde tehlikeli bir silaha dönüşebilirdi. Çinli işçinin 40 dolara yaptığı bir işi Seattle'daki işçi 4 000 dolara yapıyordu. Reformları izleyen dönemde Çin ekonomisi yılda % 12-13 oranında büyüdü. Yabancı sermaye bakir Çin piyasalarını hızla istila etmeye başladı. Sermayenin getirisi Çin'de % 30 ile 40, Birleşik Devletler'de ise % 7 kadardı (Greider, Simon & Schuster, N.Y. 1997)

Ancak Çin yabancı sermaye üzerinde katı bir denetim uyguladı; yabancı sermaye ile üretilen mallara piyasa garantisi istiyor, yabancı teknoloji ithalatını ve bu teknolojinin Çinliler tarafından yeniden üretilmesinin kabulünü, Çin'in bizzat ürettiği mallara emperyalist kapitalist ülke pazarlarının açılmasını talep ediyordu. Yabancı sermaye Çin pazarlarına girme karşılığında bu talepleri kabul etti ve öyle bir an geldi ki, Çin'in Amerikan piyasasına ihraç ettiği düşük maliyetli ürünler -ayakkabı, giysi, oyuncak ve bazı elektrikli aletler- Boeing, Motorola ve AT&T gibi Amerikan şirketlerinin Çinlilere sattıkları malları sayıca geride bıraktı. Çin ABD oyuncak bebek ithalatının yarısını, ithal ayakkabı ve deri mamüllerinin üçte birini ve giysi ithalatının % 17'sini sağlıyordu (Greider, a.g.y.). Çin, 11 Aralık 2001'de Dünya Ticaret Örgütü'ne kabul edildi ve Asya piyasalarında artan faaliyeti Japonya'yı endişelendirecek boyutlara ulaştı.

Devlet denetiminde hızlı kalkınma modelinin bedeli de çok geçmeden ortaya çıktı. Enflasyon % 30'larda dolaşiyor, Çalışma Bakanlığı'nın 1994 tarihli bir raporuna göre, endüstriyel ısınmaya rağmen işsiz sayısının 2000'lerde 268 milyona ulaşması bekleniyordu. Tarım komünlerinde doğup büyümüş milyonlarca vasıfsız işçi kentlere akıyor ve muazzam bir yedek sanayi ordusu oluşuyordu. En önemlisi, asgari geçim garantisi ve iş güvencesi sağlayan, ifadesini "demir pirinç kasesi" sözünde bulan uygulamalar ortadan kaldırılmış ve yerine çağdaş ölçülere uygun bir sosyal güvenlik sistemi konulamamıştı. GSMH'si 1 trilyon 200 milyar dolara, dış ticaret hacmi 500 milyar dolara ulaşan bir ülkede kişi başına düşen yıllık gelir 1000 doların altındaydı. Üye sayısı

neredeyse Türkiye'nin nüfusuna ulaşan (60 milyon) devasa komünist partisi her şeyi denetim altında tutuyor ve tasfiye dönemlerinde hareketlenen Demokrasi Duvarı'nda düzeni protesto eden bildiregelere rastlanmıyordu.

"Çok Kutuplu Dünya"

XVI. Kongre'nin açılış konuşmasını yapan Jiang Zemin, "Çin'e özgü sosyalizm"i kurduklarını, ancak ÇKP'nin örgütlenme faaliyetlerini eskisinden daha güçlü biçimde sürdürdüğüne ilan etti. ÇKP, parti teorisyenlerinin uzun süredir geliştirdiği "üç temsil teorisi"ni kongre kararlarıyla yürürlüğe koydu. Buna göre ÇKP, temelde işçi sınıfının ve köylülüğün partisi olmaya devam edecek, ancak kapılarını özel sektörün temsilcilerine (kapitalistlere/ yeni burjuvaziye) ve aydınlara açacaktı. Bu önemli değişiklik, ÇKP'nin sınıf partisi (işçi sınıfı ve yoksul köylülüğün ideolojik öncüsü) olmaktan çıkarak ulusal bir parti (bütün ulusal sınıfların temsil edildiği halk önderliği) haline geldiğini gösterir. Kongre'de ÇKP'nin görevi halkın maddi ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak ve "halkın vasıflarını yükseltmek" olarak belirlendi. Bu arada Parti'nin kullandığı yetkilerin geniş bir bölümü, yasama yetkileriyle donatılan "Çin Ulusal Halk Kongreleri"ne devredildi.

ÇHC son yıllarda iç siyasetindeki gelişmelere paralel olarak dış siyasetinde de önemli değişiklikler yaptı. Resmi siyaset "çok kutuplu dünya" analizini temel alıyor, ancak üstü kapalı biçimde ABD'nin dünya hegemonyasına karşı, Japonya ve Tayvan'ı dışta bırakan, Rusya'yla stratejik ve askeri yakınlaşmayı amaçlayarak bütün Asya'yı kapsayan bir bloklaşma stratejisini öngörüyordu. Şanghay İşbirliği Örgütü'yle başlayan bu çizgi Hindistan ve Pakistan gibi ülkelerle yapılan bölgesel ve ikili anlaşmalarla sürdürülmektedir. Bu stratejinin hedefi, bölgedeki başlıca gerilim alanlarında odaklaşarak (Tayvan, Tayvan Boğazı, Güney Kore, Doğu Türkistan) ABD'nin bölgesel hegemonyasını esas olarak Rusya'yla birlikte önlemektir.

Çin ABD'nin silahlandığı ve çevresinde Japonya'yla birlikte askeri tatbikatlar yaptığı Tayvan'ı "anavatanın ayrılmaz bir parçası" olarak görmektedir. Nitekim ÇKP'nin XVI. Kongresi'nde Jiang Zemin, Tayvan'la "barışçı birleşmeyi gerçekleştirmek" istediklerini belirtmiş, ancak "bu konuda silah kullanmama taahhüdünde bulunmuyoruz," demiştir.

Pentagon kaynaklarına göre yıllık askeri harcamaları 65 milyar doları bulan ve bölgenin en büyük nükleer cephaneliğine sahip bulunan Çin'in 2020 yılına kadar bu harcama miktarını 3-4 katına çıkarabileceği öngörülmektedir.

ÇHC'nin izlediği yeni dış siyaset genel hatlarıyla "Üç Dünya Teorisi"ni andırmaktadır. Sadece "iki süper devlet"in yerini tek başına ABD almış, Rusya "Üçüncü Dünya" kapsamına alınmış, Avrupa ise tarafsızlaştırılacak ya da kazanılacak bir güç olmaya devam etmiştir. ABD'nin tehditkar ve saldırgan söylemine karşılık Çin'in dış siyasetine hakim olan söylem sadece "dünya barışı"nı ve "bölgesel işbirliği"ni kapsamaktadır.

Sonuç

Burada Rusya ile Çin arasında temel siyasetler bakımından kısa bir kıyaslama yapmak gerekir. Sovyet sisteminin 1989-1992 arasında yaşadığı çöküntü, esas olarak SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) içinde başlatılan demokrasi hareketinin (Glasnost) sonucu oldu. Bu süreç parti bürokrasisinin ve Kızıl Ordu'nun ideolojik yapısını çözdü. Huruşov'un 1956'da başlattığı anti-Stalinist kampanya; ardından, işletme bazında karlılığı ve verimliliği esas alan Liberman reformları denemesi; ardından, tarım alanında başlatılan ve büyük bir fiyasko ve ekolojik felaketle sonuçlanan "Bakir Topraklar Kampanyası;" ardından, bütün bu reform hareketlerini dondurarak silahlanmaya ve yayılmaya (Afganistan) ağırlık veren uzun Brejnev dönemi, mevcut rejimi parçalamadan yeni bir senteze ulaşma çabalarını yansıtıyordu. Başarısızlığa uğrayan bu çabaların ağır yükü, Gorbaçov yönetiminin "Ortak Avrupa Evi" hayalleri ve uluslararası kapitalizmin rasyolarına uygun bir ekonomik programla ("sosyalist piyasa" teorilerinden başlayarak salt kapitalizme varan "perestrojka") birleşince, SSCB'nin ve bütün bir sosyalist cumhuriyetler sisteminin dağılması kaçınılmaz oldu. Hem Çar hem de KP Merkez Komitesi rolünü üstlenen Putin'in IMF'yi ülkeden kovarak ulusal bir siyaset izleme ve "emperyal Rusya'yı yeniden canlandırma çabalarına rağmen bu ülke "süper güç" olmaktan çıkarak nükleer silahlara sahip orta büyüklükte kapitalist bir devlete dönüştü. Bu süreç içinde Sovyet halkına, Anthony Barnett'in deyişiyle, "korku, çaresizlik, utanç" ve batılı değerler karşısında eziklik duygusu hakim oldu (Barnett, İletişim, 1988).

Çin tamamen farklı bir yol izledi. ÇKP, "Mao Zedung" düşüncesini uzun yıllar boyunca eğip bükerek ve reel duruma uydurarak kendi baskıcı yönetim aygıtını muhafaza etti ve "Glasnost" çizgisini reddetti. Halk kitlelerini geleneksel Çin siyasetine uygun biçimde önce ayaklandırıp sonra dizginleyerek parti içindeki aşırı sol ve geleneksel kanatları tasfiye etti. 1989'da Tien Anmen meydanında, Amerikan bayraklarıyla ve batı tipi demokrasi talebiyle toplanan on binlerce göstericinin Kızıl Ordu birlikleri tarafından ezilmesi ve 6000 öğrencinin gösteri meydanında kurşuna dizilmesi, kısa süre önce Pekin'i ziyaret eden ve göstericiler tarafından coşkuyla karşılanan Gorbaçev'e ve Çin'de acil "demokrasi ve insan hakları" için sabırsızlanan Batılı ülkelere verilmiş kesin bir yanıtı: Perestrojka'ya evet, Glasnost'a hayır! Şanghay ve Şenzen borsalarına girebilir, otomobillerinizi, televizyonlarınızı ve koka-kola'nızı satabilirsiniz, ama benim yönetim aygıtıma karışamazsınız ve ben bütün ülkeyi ve sizin bütün faaliyetlerinizi denetlerim, diyordu Çinliler.

Çin'in ve Rusya'nın tarihi ve insani bedeli çok büyük olan uzun sosyalizm macerası bazı küreselleşme ideologlarının yeni bir sosyalizm tanımı yapmalarına yol açtı. Bu tanıma göre, "sosyalizm, kapitalizmden kapitalizme giden uzun ve meşakkatli bir yolculuk" tan başka bir şey değildi. Bu sözlerde bir gerçeklik payı olsa da, iki kapitalizm arasında yaşanan bu uzun yolculuk en azından Marksist iktisat teorisinde önemli bir yeri olan "geçiş ekonomisi" sorunsalına devasa bir laboratuvar sunmuş ve sosyalist sistemin tek bir ülkenin sınırları içinde nihai olarak kurulamayacağını göstermiştir.